

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ БОЛГАРСЬКОГО НАРОДНОГО БАНКУ

Сокалюк Д.В.,

аспірант кафедри міжнародного права
та галузевих правових дисциплін,
Київський університет права НАНУ
ORCID: 0009-0009-2754-292X

Сокалюк Д.В. Загальна характеристика органів управління Болгарського народного банку.

В статті аналізується статус центрального банку Республіки Болгарія та його органів. Зазначено про місце та мету функціонування інституту центрального банку в системі органів держави. Викладено обставини, що стали причиною створення зазначеного державного інституту. Вказано рік та передумови створення Болгарського народного банку. Зазначено нормативно-правовий акт, що надає сучасну правову регламентацію його функціонування. Вказано про прийняття нового закону, що здійснює регламентацію його діяльності та звернуто увагу на умову набрання ним чинності. Викладено сучасне визначення статусу Болгарського народного банку та зазначено про місце його фактичного знаходження. Проаналізовано можливість створення ним філіалів та представництв в середині держави та за її межами. Надано порівняння розміру капіталу банку за нині діючим та новим законодавством, звернуто увагу на форму власності його капіталу. Перелічено та проаналізовано структурні органи Болгарського народного банку, їх повноваження, порядок їх утворення. Зазначено про кількість членів управлінської ради. Перелічено законом встановлені критерії для зайняття посад в структурних органах банку. Зазначено про строк дії мандату члена управлінської ради. Визначено порядок скликання засідань управлінської ради та періодичність їх проведення, порядок прийняття рішень на таких засіданнях. В загальному вигляді викладено повноваження управителя. Вказано на конституційну особливість Республіки Болгарія щодо можливості обрання управителя Болгарського народного банку на посаду службового прем'єр-міністра держави. Визначено три основні структурні підрозділи Болгарського народного банку з зазначенням їх основних напрямків функціонування. Виокремлено «Емісійне», «Банкове» управління, а також «Банківський нагляд». Здійснено порівняння функцій управління «Емісійне» за нині діючим та новим законом. Проаналізовано мету функціонування підрозділу «Внутрішній аудит» та критерії, яким повинні відповідати його службовці. Зроблено висновок про відповідність структурної побудови Болгарського народного банку меті його створення та виконуваним ним функціям.

Ключові слова: банк, центральний банк, монетарна політика, Болгарський народний банк, банківська система, грошова влада, Європейський союз.

Sokaliuk D.V. General characteristics of The governing bodies of the Bulgarian National Bank.

The article analyzes the status of the central Bank of the Republic of Bulgaria and its bodies. It indicates the place and purpose of the functioning of the central bank institution in the system of state bodies. It sets out the circumstances that led to the establishment of the specified state institution. The article describes the year and conditions for the establishment of the Bulgarian National Bank. It indicates the regulatory and legal act that provides modern legal regulation of its functioning. It notes about new law that regulates its activities, and conditions for its entry into force. Explains the definition of the status of the Bulgarian National Bank and its location. It analyzes the possibility of creation of branches and representative offices within the country and abroad. A comparison of the size of the bank's capital under current and new legislation was made, and attention was paid to the form of ownership of its capital. It lists and analyzes the structural bodies of the Bulgarian National Bank, their powers, the procedure for their formation. It indicates the number of members of the Governing Council. It lists the criteria established by law for occupying positions in the structural bodies of the bank. The term of office of a member of the Governing Council is indicated. The procedure for convening meetings of the Governing Council and their frequency, the procedure for making decisions at such meetings are determined. There is outlined the powers of the Governor in general terms. Took attention to the constitutional feature of the Republic of Bulgaria regarding the possibility of electing the Governor of the Bulgarian National Bank to the position of the acting Prime Minister of the state. The three main structural divisions of the Bulgarian National Bank are determined, indicating their main

areas of operation. The "Essue", "Banking", "Banking Supervision" are distinguished. A comparison of the functions of the "Essue" department under the current and new legislation is provided. The purpose of the functioning of the "Internal Audit" department and the criteria that its employees must have are analyzed. A conclusion is drawn on the compliance of the structural structure of the Bulgarian National Bank with the purpose of its establish and the functions it performs.

Key words: bank, central bank, monetary policy, Bulgarian National Bank, banking system, monetary authority, European Union.

Постановка проблеми. Центральний банк держави займає особливе місце серед державних органів. Саме на даний орган держави покладено функцію здійснення грошово-кредитної та валютної політики. Республіка Болгарія має очевидну схожість з Україною в конституційній характеристиці побудови держави, історії та напрямку розвитку, політичних викликах. Втім, Болгарії як державі не приділяється достатня увага зі сторони вітчизняних науковців як до об'єкту дослідження в різних наукових сферах, зокрема щодо дослідження так званої «грошової влади», тобто інститутів, що покликані здійснювати макроекономічну політику держави, в тому числі центрального банку.

Мета дослідження: характеристика органів управління Болгарського народного банку, визначення особливостей їх функціонування, властивих виключно цьому центральному банку, аналіз змін, що очікуються в зв'язку з прийняттям нового закону, що регламентує його діяльність.

Стан опрацювання проблематики. Питання аналізу центрального банку Республіки Болгарія як об'єкту наукового дослідження не знайшло широкого відображення в наукових роботах українських правників та економістів, втім вказана тема досліджувалися у працях болгарських вчених, таких як Божидар Божинов, Марко Дімітров, Радко Радков, Еміль Михайлов.

Виклад основного матеріалу. В системі органів державної влади всіх сучасних держав завжди є державні утворення, що опікуються монетарною політикою держави. У більшості держав в центрі цих утворень стоїть центральний банк як державний орган. Поява центральних банків бере свій відлік з XIX століття, відколи за певними банками закріплено монопольне право на емісію грошей. До цього часу між банками не існувало розподілу функцій, будь-який банк міг займатись як кредитно-розрахунковим обслуговуванням економічних суб'єктів, так і емісією грошей. Швидкий економічний розвиток у XIX столітті супроводжувався зростанням банківської емісії, що об'єктивно вимагало її централізації і державної монополізації. У ході розвитку грошово-кредитної системи монопольне право на емісію грошей поступово було закріплено за одним банком країни. Спочатку такий банк називався емісійним, а потім став називатися центральним [1, с. 553]. Остаточне закріплення центрального банку як державного органу було здійснено в XX столітті. В схожому порядку, з урахуванням певних історико-політичних особливостей, відбулося утворення і центрального банку Болгарії – Болгарського народного банку.

Свій відлік існування Болгарський народний банк розпочинає після закінчення періоду перебування Болгарії у складі Османської імперії та відновлення болгарської державності, а саме з 1879 року, коли започатковується будівництво банківської системи тогочасної Болгарії [2, с. 190], і на сьогодні його вік становить 145 років, про що зазначено, зокрема, і на його офіційному сайті [3].

Протягом вказаних 145 років місце Болгарського народного банку в системі державних органів, обсяг його повноважень, його структура визначалися відповідно до загально-політичних подій та трансформацій в середині самої Болгарії, пройшовши шлях починаючи від державного комерційного банку, який в подальшому наділено повноваженнями щодо емісії грошей в часи Князівства Болгарія та Третього болгарського царства, продовжуючи повністю залежним та обмеженим в повноваженнях органом часів соціалістичної Народної республіки Болгарія, закінчуючи сучасним центральним банком держави члена Європейського союзу.

Станом на день написання даної статті статус Болгарського народного банку як центрального банку Республіки Болгарія регламентовано прийнятим у 1997 році Законом Республіки Болгарія «Про Болгарський народний банк» [4]. Слід зазначити, що станом на сьогодні, Республіка Болгарія знаходиться на кінцевому етапі переведення своєї валюти лева на євро. В цьому контексті парламентом Болгарії 1 лютого 2024 року було прийнято новий Закон про Болгарський народний банк, який за виключенням певних його положень, вступить в силу з дати, вказаній у майбутньому Рішенні Ради Європейського союзу про введення євро в Республіці Болгарія. Втім, слід звернути увагу, що по відношенню до структури органів управління центрального банку за новим законом кардинальних новел не передбачено – новий закон містить майже аналогічні положення про структуру Болгарського народного банку, що і нині діючий [5].

Відповідно до положень вказаних законів Болгарський народний банк є центральним банком Республіки Болгарія та має статус юридичної особи. Місцезнаходження Болгарського народного банку – місто Софія.

Нині діючим законом передбачено можливість утворення філіалів Банку в середині держави та його представництв за межами держави, втім станом на день написання даної статті таких філіалів або представництв не створено. Також вказаним законом встановлюється, що Болгарський народний банк має печатку зі своєю назвою та зображенням герба Республіки Болгарія. Порівнюючи дані положення з відповідними положеннями нового закону слід відмітити, що новим законом встановлюється можливість створення філіалів та територіальних підрозділів виключно в середині держави. Що стосується печатки, то новим законом надається можливість одному з органів Банку (управлінській раді) самостійно визначати зображення, яке поміщується на печатці.

Чинним законом встановлюється основний капітал в розмірі 20 мільйонів болгарських левів (що за фіксованим курсом до євро становить трохи більше 10 мільйонів євро). Окрім основного капіталу, для покриття безнадійної та сумнівної дебіторської заборгованості, Болгарським народним банком формуються резерви. Новим законом основний капітал встановлюється у розмірі 1-го мільярда євро і чітко вказується, що основний капітал є власністю держави, зазначення про що відсутнє у чинному законі.

Органами управління Болгарського народного банку є управлінська рада, управитель та три підуправителі.

Управлінська рада складається з семи членів: управителя, трьох підуправителів та трьох інших членів ради. Всі члени управлінської ради повинні відповідати встановленим законом критеріям: бути болгарськими громадянами з високими моральними якостями та видатними професіоналами в галузі економіки, фінансів та банківської справи. Управитель Болгарського народного банку обирається Народними зборами (парламентом). Так само обираються Народними зборами і три підуправителя, але за поданою пропозицією управителя. Інші три члена управлінської ради призначаються президентом республіки. Мандат члена управлінської ради становить шість років.

Управитель та підуправителі не можуть здійснювати іншу діяльність крім викладацької, або в якості членів управлінських органів товариств, де Болгарський народний банк є учасником, або міжнародних організацій в зв'язку з діяльністю Банку. Відносини між Болгарським народним банком та управителем та підуправителем врегульовуються договорами, які укладаються в порядку передбаченому управлінською радою.

Цікавою, виключно болгарською, особливістю є встановлення можливості призначати управителя або підуправителів Болгарського народного банку в якості так званого «службового прем'єр міністра» у разі неможливості сформувати уряд і призначення позачергових парламентських виборів, у відповідності до статті 99 Конституції Республіки Болгарія [6]. Втім у новому законі про Болгарський народний банк, на відміну від нині діючого, положення що присвячені вищезазначеному питанню відсутні.

Інші три члена управлінської ради не можуть здійснювати оплачувану діяльність в Болгарському народному банку, банках, страхових компаніях, інших фінансових установах або в органах виконавчої влади, чи здійснювати іншу діяльність, яка може створити конфлікт інтересів.

При вступі на посаду управитель, підуправителі перед парламентом, а інші члени управлінської ради перед президентом, складають присягу щодо дотримання законів, самостійному виконанню покладених на них функцій, а також збереження службової, банківської, професійної, комерційної чи іншої охоронюваної законом таємниці, у тому числі після припинення своїх повноважень.

Управлінська рада збирається не рідше одного разу на місяць і скликається управителем, або на вимогу не менше трьох його учасників. Засідання правління веде управитель, а в разі його відсутності - визначений ним підуправитель.

Управлінська рада може засідати за присутності більше половини її членів. Її рішення приймаються більшістю присутніх, але не менш як 4 голосами. Утримання під час голосування не допускається, крім випадку, коли розглядаються рішення з питань, в яких вони або члени їх сімей мають зацікавленість, про що вони зобов'язані завчасно повідомити. На засіданнях управлінської ради ведеться протокол, який підписується її членами, присутніми на засіданні, та особою, яка складала протокол. Інформація про рішення управлінської ради оприлюднюється на веб-сайті банку, крім випадків, коли рішення містять професійну, банківську, комерційну або іншу охоронювану законом таємницю.

Управитель Болгарського народного банку організовує, спрямовує і контролює діяльність банку, за винятком тих видів діяльності, які віднесені до виключної компетенції підуправителів, і представляє його в середині держави та за кордоном. Він може доручати виконання окремих своїх повноважень іншим посадовим особам.

Болгарський народний банк в своїй структурі має три основні структурні підрозділи (управління) – «Емісійний», «Банківський» і «Банківський нагляд», кожним з яких безпосередньо керує підуправитель, який обирається парламентом. За рішенням управлінської ради можуть бути створені

інші управління (дирекції) та служби. Підуправителі в межах повноважень, наданих їм законом або прийнятим управлінською радою нормативним актом, організовують, очолюють і несуть відповідальність за діяльність керованих ними управлінь.

Основною функцією «Емісійного» управління відповідно до чинного закону є підтримання повного валютного покриття загальної суми грошових зобов'язань Болгарського народного банку, вжиття необхідних заходів для ефективного управління міжнародними валютними резервами банку. Натомість новий закон встановлює більш характерний перелік завдань для центральних банків держав членів валютного союзу в рамках Європейського союзу. Новими положеннями передбачено, що управління «Емісія» несе відповідальність за реалізацію монетарних функцій і операцій визначеної монетарної політики Європейської системи центральних банків (система до якої входять Європейський центральний банк та центральні банки країн ЄС, що проводить узгоджену валютну політику країн учасниць), готівковий обіг і управління резервними активами Болгарського національного банку.

До функціональних завдань «Банкового» управління діючим законом віднесено виконання функції кредитора останньої інстанції у разі виникнення системного ризику для стабільності банківської системи, що відповідно до положень нового закону названо іншими словами - «екстрена підтримка забезпечення ліквідності банків». Відповідно до даної функції Болгарський народний банк кредитує комерційні банки з метою забезпечення достатнього ліквідності цих банків. Окрім зазначеного, до функцій даного управління відноситься нагляд за діяльністю операторів платіжних систем, надавачів платіжних послуг та емітентів електронних грошей.

Третім обов'язковим структурним підрозділом Болгарського народного банку є управління «Банківський нагляд», що здійснює нагляд за банківською системою Республіки Болгарія.

Внутрішній аудит Болгарського народного банку здійснюється підрозділом внутрішнього аудиту, який очолює головний аудитор. Внутрішній аудит здійснюється відповідно до міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту, Кодексу етики внутрішніх аудиторів, Правил Комітету внутрішніх аудиторів Європейської системи центральних банків. Цілі, повноваження, відповідальність, план і звіт про діяльність внутрішнього аудиту Болгарського народного банку затверджуються управлінською радою. Головний аудитор та аудитори підрозділу внутрішнього аудиту повинні мати повну вищу освіту та освітньо-кваліфікаційний ступінь «магістр» та мати сертифікат «внутрішнього аудитора в державному секторі», виданий міністром фінансів, та/або міжнародно визнаний сертифікат у сфері аудиту та бухгалтерського обліку.

Висновки. Ознайомлення з органами управління та структурою Болгарського народного банку, їх функціональними задачами надає можливість віднести Болгарський народний банк до типових сучасних центральних банків світу. Прийняття нового закону про Болгарський народний банк покликано пристосувати мету його функціонування і, відповідно, необхідну побудову його органів до загальноєвропейського бачення інституту центрального банку держави з урахуванням функціонування його в межах Європейської системи центральних банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В.С. Стельмах (гол.) та ін. Київ: Молодь, Ін Юре, 2001. 680 с.
2. Радков Р., Михайлов Е., Божинов Б. Въведение в банковото дело: учебник. Велико Търново, Абагар, 2004. 356 с.
3. Българска народна банка: веб-сайт URL: <https://www.bnb.bg/AboutUs/index.htm> (дата звернення: 30.12.2024).
4. Закон за Българската народна банка: веб-сайт URL: <https://www.bnb.bg/AboutUs/AULegalFramework/AUNationalLegalFramework/AULFLaw/index.htm>
5. Закон за Българската народна банка (в сила от датата, посочена в Решение на Съвета на Европейския съюз за приемането на еврото от Република България, с изключение на §6, ал. 1, §9 и 11, които влизат в сила от деня на обнародването му): веб-сайт. URL: <https://www.bnb.bg/AboutUs/AULegalFramework/AUNationalLegalFramework/AULFLaw/index.htm>
6. Конституция Републики Болгария: від 13 лип. 1991 р. URL: <https://www.parliament.bg/bg/const>.